

AŞAĞI BÜYÜK MENDERES HAVZASI'NDA, KARGI KAMIŞI (ARUNDO DONAX L.) ÖRÜCÜLÜĞÜNÜN TURİSTİK ÜRÜNE DÖNÜŞTÜRÜLMESİ

THE CONVERSION OF GIANT REED (ARUNDO DONAX L.) KNITTING INTO TOURISTIC PRODUCT IN LOWER MEANDER BASIN

Aytekin KALKAN*

Eren GÖNÜL**

Öz

Dünyada yapılan turizm araştırmaları göstermektedir ki, kültürel mirasa ait ürünler, turizme olumlu katkılar sağlamakta ve bunun sonucunda da 'ortak bellek ve paylaşılan deneyimle' ilgili yeni eğilimler dikkati çekmektedir. Çalışmanın amacı; kültürel anlamda zengin ve eşsiz folklorik değerleri olan Anadolu'nun geleneksel el sanatlarından Kargı Kamışı (*Arundo Donax L.*) örücülüğünü, meslek folklorü bağlamında değerlendirmek ve turistik ürün olarak kullanıldığı plaj şemsiyesi üretimini tespit etmektir. Bu amaçla Aşağı Büyük Menderes Havzası'nda bulunan Söke yöresinde, bu el sanatını yaşatan kişilerle alanda görüşmeler yapılmış ve görüşmecilerden veriler, nitel veri toplama tekniklerinden yararlanılarak toplanmış ve analiz edilmiştir. Çalışmanın sonuçlarının, turizm sektörüne, yerel halk ve yöneticilere, iş dünyası için girişimcilere, kültür ve turizm bakanlığının ilgili birimlerine katkılar sağlayacağı, fikirler verebileceği ve yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kargı Kamışı, Kültür Turizmi, Kültürel Miras, Meslek Folklorü, El Sanatları.

Abstract

Tourism researches in the World have shown that cultural heritage products provide positive contributions to tourism, and as a result, new trends in 'shared memory and shared experience' are highlighted. The purpose of this study is to determine the Giant Reed (*Arundo Donax L.*) knitting, one of the traditional handicrafts of Anatolia which is rich in cultural sense and having unique folkloric values, in the context of occupational folklore and to find out its use as a touristic product as being a beach umbrella. For this purpose, interviews were held with the people keeping this handicraft alive in Söke region in the Lower Meander Basin and data from the interviewees were collected and analyzed by descriptive analysis method. It is believed that the results of the study will provide ideas and guidance for tourism sector, local people and administrators, entrepreneurs for the business world and the relevant departments of ministry of culture and tourism.

Keywords: Giant Reed, Cultural Tourism, Cultural Heritage, Occupational Folklore, Handicrafts.

*İnledirdi gökleri feryâdı gönlüm nâyımın
Ne neyistândan kesildiğin eger işâ kılâm
(Eğer hangi sazlıktan kesildiğini söyleseydim,
Gönül neyimin feryâdı gökleri inletirdi.)
Ahmet Paşa Divânı*

1. Giriş

Günümüzde somut ve somut olmayan kültürel miras üzerindeki çalışmalar ile bunları koruma konusunda yapılan çeşitli ulusal ve uluslararası antlaşmalar, sözleşmeler her geçen gün daha da önemini artırmaktadır. Kültür ve tabiat varlıklarından tarihi, arkeolojik, doğal ve kentsel sit alanları kültürün somut boyutunu; bir toplumun "ortak belleğini", "toplumsal kimliğini", "paylaşılan deneyimini" (Oğuz, 2007, 8) kısaca sözel, işitsel ve görsel inanç ve uygulamaları ise kültürün somut olmayan boyutunu ifade etmektedir (Ekici, 2004, 2). UNESCO'nun almış olduğu kararlar doğrultusunda, somut olmayan kültürel mirasın korunmasında; kültürel mirası üreten ustalara, kültürel mirası taşıyan, aktaran bireylere ve kültürel mirasın aktarıldığı mekanlara özel bir önem atfedilmiş ve yaşatarak koruma yöntemi benimsenmiştir (Ekici ve Fedakar, 2013, 51).

Son yıllarda turizm dünyasında iletişim ve ulaşım araçlarındaki gelişmeler ve küreselleşme sonucunda, insanların farklı kültürleri merak etme, keşfetme, görme, tanıma ve deneyim yaşama istekleri daha da artış göstermektedir. Bu durum da, doğa koşullarına bağlı kalmadan turizmi bütün bir yıla yayabilme, turizme dinamizm kazandırabilme ve özgün olabilme gibi bir çok özelliği kendisinde barındıran kültür turizminin önemli bir unsur haline gelmesine neden olmuş ve kültür ile turizm arasında bulunan güçlü ilişki akademik çevrelerde ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmalar gösteriyor ki çeşitli

* Adnan Menderes Üniversitesi, Didim MYO, aytekin@adnanmenderes.edu.tr

** Adnan Menderes Üniversitesi, Didim MYO, erengonul@adnanmenderes.edu.tr

topluluklara ait yaşam biçimleri, gelenekler, mutfak kültürleri, bayramlar, festivaller, halk dansları, halk müziği, inançlar, ritüeller ve el sanatları gibi bir çok folklorik unsur, turizmde ayrıcalıklı bir yere sahiptir.

Bu folklorik unsurlardan bir tanesi de hiç şüphesiz el sanatlarıdır. Önceleri sadece yaşanan toplumdaki ihtiyaçların karşılanması amacıyla, buldukları coğrafyadaki yerel malzemeler kullanılarak, içinde geliştiği toplumun yaşam biçimine uygun bir şekilde ortaya çıkan bu ürünler, zamanla ekonomik değeri yüksek ürünler haline dönüşmüştür (Kılıçarslan vd., 2017, 36). Bir toplumun ayakta kalabilmesi için en temel unsurlardan birisi olan kültürün, geleceğe aktarılmasında el sanatları (Özcüre ve Yavuz, 2006, 6), aynı zamanda estetik ve sanatsal özellikleri, tarih ve kültürel mirası ve kendine ait bir kimliği içinde barındırması nedeniyle diğer folklorik elemanlardan farklılaşmaktadır. Bütün bu özelliklerinden dolayı kültürel miras olarak değerlendirilen el sanatlarının, taşıdığı önem ekonomik, halk bilimsel ve turistik boyutlarıyla ele alınabilir (Öter, 2010, 175).

2.Kültür Turizmi ve El Sanatları

Kişilerin sürekli yaşadıkları yerden çeşitli amaçlar için sınırlı bir zaman diliminde yaptıkları yer değiştirmeleri ifade eden turizm endüstrisinde, karşılıklı etkileşimin en yoğun görüldüğü turizm çeşidi kuşkusuz kültür turizmidir. 1980'lere kadar daha çok geleneksel kültür turizmi olarak adlandırabileceğimiz ve yalnızca antik kültürler, müzeler ve taşınmaz kültür varlıklarını ziyaret ile sınırlanan kültür turizmi, UNESCO'nun Yaratıcı Turizm İçin Sürdürülebilir Stratejilere Doğru adlı konferansında, *"insanların bir bölgenin sanatsal, kültürel mirası ya da özgün karakterlerini öğrenmek, bölge insanı ile yakın ilişkiler kurmak ve yaşayan kültürü etkileşimli biçimde öğrenerek otantik deneyimler yaşamak amacıyla gerçekleştirdikleri seyahatler"* olarak yaratıcı turizme dönüştürülürken anlamı daha da derinleştirmiştir. Yine kültürü oluşturan temel unsurlar dikkate alınarak kendisini gösteren bu turizm anlayışında, etkin katılım, deneyimleyerek öğrenme, beceri geliştirme, yerel halk ile yakın ilişkiler kurabilme ön plana çıkarılmış (Zoğal ve Emekli, 2017, 24) ve eskinin teşhir edilen ürünlere dokunmanın yasak olduğu müzecilik anlayışından farklı olarak, bir kültüre ait tüm boyutları içinde barındıran *"yaşayan müzecilik"* anlayışı değerli hale gelmiştir (Kalkan, 2016, 108).

Özel bir ilgi sonucunda değer bulan kültür turizmi; bölgeye özgü doğal, kültürel mirasın turizm kaynağı olarak kullanılmasını sağlaması, talep çeşitliliği oluşturarak turizm kaynaklarının yoğun kullanımını engellemesi ve mevsimsel yoğunlaşmanın azalması, kadınlara, gençlere istihdam olanakları sağlaması gibi kültürel, ekonomik ve sosyal faydaları bulunmaktadır. Bununla beraber kültürel kaynaklar, taklit edilemez ve nadir kimlikleri nedeniyle rekabeti güçlendiren hatta avantaj sağlayan kaynaklar olarak değerlendirilmektedir (Emekli, 2006, 55; Zoğal ve Emekli 2017, 25).

Diğer taraftan kitlesel anlamda yapılan seyahatler destinasyonların doğal ve kültürel varlıklarını daha fazla tehdit etmeye başlamış ve bunun önüne geçebilmek için özellikle turist kabul eden ülkeler, alternatif ürünleri piyasaya sunmaya başlamışlardır. Niş pazarlar olarak adlandırılan bu ürünler arasında yer alan kültür turizminin gelişmesindeki en önemli unsurlardan birisi, bu turizm çeşidine katılan turistlerin sadece gezdikleri yerlerin tarihi mekanları, müzeleri, festivalleri, tarihi kalıntılarını vb. değil aynı zamanda yaşam biçimi, gelenek, görenek, yeme-içme ve el sanatları gibi değerlere ilgi duymalarıdır. Duyulan bu ilgi sonucunda da yaşadıkları tecrübenin veya kurulan kültürel temasın anısı olarak, gittikleri yörelerden o yerin kimliğini yansıtan ve deneyimlerini zenginleştiren sembol ürünler satın almaktadırlar (Emekli, 2006, 56; Öter, 2010, 180; Bayazıt vd., 2012, 911-913).

Kültürel miras olarak el sanatları, turizmde değer artırıcı, farklılık oluşturucu ve kıyaslamasının yapılamaması gibi özellikleriyle oldukça ayrıcalıklı bir öneme sahiptir (Emekli, 2006, 56). Öter'in belirttiği gibi, giyim-kuşam, geleneksel mutfak, sözel gelenekler ve düğün gibi soyutluk özelliği daha ağır basan yaşayan folklorik öğelerin somut kültürel miras öğeleri gibi sabitlenmesi zor olup, bu değerler ancak gerçek insan unsuruyla kıymet bulmaktadır. Somut olmayan kültürel mirasa yönelik kültür turizmine katılan turistlerin göstermiş olduğu yoğun ilginin özünde de bu yatmaktadır. Çünkü kitle turizmine katılan turistlerden farklı olarak kültür turizmine katılan turistler, gittikleri yerlerde yerel halk ile yoğun bir etkileşim içerisine girerek ve yörenin kültürel kimliğini yansıtan ürünlerine sahip olarak, deneyimlerini ölümsüz hale getirmek istemektedirler (Öter, 2010, 183).

İlk bakışta somut kültürel varlıklar olarak görünmelerine rağmen, bir toplumun kültürünü geçmişten bugüne taşımaları vesilesiyle içerdikleri derin anlam, el sanatlarının somut olmayan kültürel varlıklar içerisinde sayılmalarına neden olmaktadır. UNESCO'nun 2003 yılında 32. Genel Konferans sırasında kabul ettiği ve TBMM'nin 2006 yılında taraf olduğu 'Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi' ile içerisinde geleneksel el sanatlarının da bulunduğu folklorik öğelerin korunması hedeflenirken diğer yandan da bu öğelerin yalnızca geçmişi bugüne değil aynı zamanda bugünü geleceğe taşıyan bir köprü olarak görülmesi amaçlanmıştır (Oğuz, 2007, 19). Sözleşmenin Türkiye'deki uygulayıcısı T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü'ne bağlı olan Halk Kültürü Bilgi

Yönetimi Daire Başkanlığı'dır. Kültürel varlıklarla ilgili her türlü plan ve uygulamanın ülkemizde Kültür ve Turizm Bakanlığı'na devredilmiş olması, el sanatları vb. değerlerimizin gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için en uygun enstrümanın, turizm olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Ülkemize gelen turistlerin satın aldıkları en özel ürünler her zaman için kültürel kimliği yansıtan el sanatlarına ait ürünler olmuştur. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2002-2017 yılları arasındaki verilere göre, Türkiye'ye gelen turistler halı, kilim vb. geleneksel ürünler için her yıl ortalama 315 milyon dolar döviz bırakmaktadırlar (<http://www.tuik.gov.tr>).

Türkiye'de el sanatları geleneksel nitelikte olup, çeşitli özellikleri gözönünde bulundurularak farklı biçimlerde sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırma yapım tekniklerine, kullanılan hammaddeye ve fonksiyona göre yapılabilmektedir. Buna göre folklorün önemli bir elemanı olan el sanatları hammaddesi; lif, ağaç, taş, toprak, maden, hayvansal ürünler ile hammaddesi ince dallar ve saplar olan bitkisel şeritleri işleyen el sanatları olarak yedi ana grupta sınıflandırılmaktadır (Arlı 1987, 39; Kayabaşı vd., 2011, 25-30). Bizim çalışmamızın konusunu oluşturan kargı kamışından (*Arundo donax L.*) elde edilen ürünler, hammaddesi ince dallar ve saplar olan bitkisel şeritleri işleyen el sanatları sınıfına girmektedir.

3.Kargı Kamışı (*Arundo donax L.*)^o

3.1.Kargı Kamışının Ekolojik Özellikleri

Kargı Kamışı, eski çağlardan itibaren çeşitli amaçlar için geniş bir kullanım ve yayılım alanına sahip olması nedeniyle, kökeniyle ilgili pek çok tartışmaya konu olmuştur (Pilu vd., 2012, 9163; Arslan vd., 2012, 88). Buna karşın, genel görüşe göre kökeni Doğu Asya'nın sulak alanları olarak kabul edilen kargı kamışı, binlerce yıldır Asya, Güney Avrupa, Kuzey ve Güney Amerika ile Afrika kıtasında doğal olarak yetişmekle birlikte, asıl yetişme ortamının Akdeniz iklim kuşağındaki sahil yöreleri, bataklıklar, rutubetli ortamlar ile dere ve göl kenarları olduğu kabul edilmektedir (Perdue, 1958, 370; Sarioğlu, 1998, 63; Lewandowski vd., 2003, 350; Arslan vd., 2012, 88; Arslan ve Şahin, 2014, 91). Kargı kamışı, dünyanın birçok bölgesinde hem doğal olarak yetişmekte hem de çeşitli amaçlar için insan eliyle yetiştirilmektedir. Her türlü ekolojik koşula karşı yüksek dayanıklılık göstermesinden dolayı rutubetli, tuzlu, killi ve çakıllı gibi neredeyse her türlü toprak tipinde yetişebilmekte ve istilacı bir tür olarak kabul edilmektedir (Lewandowski vd., 2003, 350; Arslan vd., 2012, 88). Bir günde ortalama 5 cm. büyüyebilme özelliğine paralel olarak 7-12 ay gibi bir süre sonunda kargı kamışının boyu, 3-6 m.'ye ulaşabilmesinin yanında, uygun koşullarda boyu 10 m.'ye kadar ulaşabilmektedir (Arslan vd., 2012, 88; Arslan ve Şahin, 2014, 91).

3.2. Kargı Kamışının Kültür Tarihindeki Yeri

Farklı ekolojik şartlara uyum sağlayabilmesi, istilacı bir tür olması, güçlü ve esnek bir köke sahip olmasından dolayı kargı kamışı, değişik coğrafyalarda çok geniş bir kullanım alanına sahip olmuştur (Perdue, 1958, 368; Barreca, 2012, 46; Arslan ve Şahin, 2014, 90-91; Polo II-63). Kargı kamışı, prehistorik çağlardan günümüze kadar çeşitli meskenlerde yapı malzemesi olarak (Vitruvius II-9; Perdue, 1958, 401; Tunçdilek, 1967, 104; Naumann, 1975, 20; Özdoğan, 1996, 20), Eski Yunan ve Roma mutfaklarında; "*Colum*" adını taşıyan süzgeçlerin, "*Cribrum*" adını taşıyan eleklerin yapımında (Akkurnaz, 2016, 52-53), çeşitli savaş aletlerinin yapımında ve Romalılar'da imparator Nero zamanından itibaren de "*gayda*" yapımında kullanılmıştır (Perdue, 1958, 380). Bitkinin liflerinden yararlanılarak elde edilen çeşitli dokumalar, erken çağ kültürlerinde karşımıza çıkmaktadır (Fazlıoğlu, 2001, 2; Büken, 2003, 79; Özdemir, 2012, 3). Neolitik çağda, Anadolu'nun kent görünümündeki ilk yerleşim yeri olan Çatalhöyük'te (Konya) yapılan çalışmaların kazı raporlarında, bitki liflerinden elde edilen hasır çeşitlerinin farklı platformlarda ve zeminlerde kullanıldığı anlaşılmaktadır (Hodder, 2006, 187). Yine Prehistorik çağlarda Batı Anadolu'da iskan edilmiş olan höyüklerin basit toprak mezarlarında fitolit izlerinin tespit edilmiş olması (Uhri, 2010, 98) ile günümüzde aynı coğrafyada yaşayan kırsal toplulukların ölü gömme geleneklerinde yaşıtılan mezar çukuruna hasır gibi yaygıların serilmesi uygulaması kamışın kullanım alanını genişletmektedir.

Tarihin önemli bir dönüm noktasını ifade eden yazının bulunuşundan sonraki gelişiminde kamış, çeşitli uygarlıklar tarafından yazı malzemesi olarak kullanılırken (Friedell, 1999, 48; Yıldız 2000, 43), Eski Türkler'de kağıt üretiminde kullanılan süzgeçlerin yapımında (Tekin, 1993, 26), 1830'lu yıllardan itibaren de farklı kültürlerde doğrudan kağıt yapımında kargı kamışından yararlanılmıştır (Perdue, 1958, 391).

Antikçağın önemli yazarlarından Strabon, flütlerin ağız kısmının yapımında kamışlardan yararlanıldığından bahsederken (Strabon XII-15), "*ney*" gibi üflelemeli çalgıların yapımında da kamışın kullanıldığı araştırmacılar tarafından ifade edilmiştir (Perdue, 1958; Pilu vd., 2012; Ataman, 2016, 2182). Hatta, İslam tasavvuf kültürünün sembol ismi olan Mevlana'nın şaheseri Mesnevi'nin ilk onsekiz beyiti kamıştan yapılan "*ney*" ile ilgilidir. Maddi hırslardan arındırılmış, İnsan-ı Kâmil'in simgesi olan "*ney*", bu beyitlerde anavatanı olan kamışlıklardan kesilişini ve bağrının dağlanıp delinişini yanık bir sesle hikaye

^o Çalışmanın sonraki bölümlerinde gereksiz tekrarlamamanın önüne geçmek adına Kargı Kamışı ifadesi kullanılacaktır.

ederken, kamışlığına dönme arzusunun da feryat etmektedir. Türk edebiyatında ilk olarak Mevlana ile başlayan "ney" ile ilgili temalar, sonrasında da Divan ve Halk şairleri tarafından da işlenmiştir (Zavotçu, 2009, 720). Yunan mitolojisinde Phrygia coğrafyasında yer alan Meandros'un (Büyük Menderes Nehri) oğlu Kalamos bir hikayeye göre ırmağın kenarında kamışa dönüşür yine Yunan mitolojisinde Pan, kamıştan üretilen flütün mucididir. Kamışa, Japon, Çin ve Kızılderi mitolojisinde de yer verilmiştir. Eski Yahudi toplulukları arasında hasat bayramı olarak kutlanan bayram, "Kamış Bayramı'dır" (Gezgin 2010, 112-114).

I. Dünya savaşında Senegalli askerler tarafından yakacak ve sığınak inşaatı için kargı kamışı kullanılmıştır (Perdue, 1958, 383), İtalya'nın güneyinde rüzgarı kırma, evlerin güneş alan yerlerinde gölge alan yaratma ve ısı yalıtımı amacıyla (Barreca, 2012, 47), II. Dünya savaşına kadar İtalya'da tekstil endüstrisinde küspe/rayon hamuru olarak (Perdue, 1958, 397), Amerika kıtasında, Kaliforniya'nın güneyinde yüksek su depolama özelliğinden dolayı erozyonu önlemek amacıyla toprağı teraslama (Perdue, 1958, 401; Pulu vd., 2012, 9163), yüksek biyokütle verimliliğinden dolayı özellikle Akdeniz ülkelerinde alternatif enerji kaynağı olarak (Lewandowski vd., 2003, 351), Meksika'da geleneksel halk kültüründe kümes yapımında, baston, mobilya, kafes ve çeşitli balık tuzaklarının yapımı ile alkol üretiminde (Perdue, 1958, 401) kamıştan yararlanılmış ya da yararlanılmaktadır. Kargı kamışı üzerinde yapılan son çalışmalar göstermiştir ki bitkinin selüloz miktarının fazla olması yanında lifsel özelliklerinin yapraklı odunlara benzer olması, kompozit endüstrisi için alternatif bir lignoselülozik hammadde kaynağı olması yönünde dikkatleri çekmektedir (Arslan ve Şahin, 2014, 92).

Orta Asya'da ilk olarak Göktürkler, daha sonraları da Kırgız, Türkmen, Karakalpak ve Özbekler gibi göçebe ve yarı göçebe topluluklar tarafından çadırın iç ve dış tarafında farklı amaçlarla kullanılan kamış (Zaimoğlu, 2012, 129), dolama tekniği ile birbirine kenetlenerek oluşturulan paravan şeklindeki dokumalarda da kullanılmıştır (Bezirci, 2007, 109). Sepet ve hasır gibi bitkisel örücülükte, süs bitkisi, balık oltası yapımında, geleneksel tıpta idrar söktürücü, ödem giderici ve terletici olarak, yonga levha üretimi ve kağıt hamuru gibi endüstriyel alanlarda da kullanılmıştır (Perdue, 1958, 391; Sarıoğlu, 1998, 63; Lewandowski vd., 2003, 352; Arslan vd., 2012, 88). Kıbrıs Türkleri tarafından avize, çit, masa, tarhana bıçağı ve uçurtma yapımı ile sarmaşık türü bitkilere destek vermesi amacıyla kamıştan yararlanılmıştır (Gücel, 2010, 46).

Günümüz Anadolu folkloründe yemeklerden tat almak, diş etlerini güçlendirmek, ağız kokularını gidermek, idrar söktürücü özelliği nedeniyle kamışın kullanıldığı literatürde anılmaktadır (Eyüpoğlu, 2007, 40). Anadolu'nun kırsal kesimlerinde ekonomik oluşu ve kolay elde edilişi nedeniyle, bahçecilikte saz ile karıştırılıp kulübelerin inşasında, incir, tütün, zeytin vb. ürünlerin tarımında kullanılan araç gereçlerin yapımında (Ertuğ vd., 2004, 194-199; Bezirci, 2007, 8-16; Açar, 2011, 93; Kadioğlu, 2013, 167), dam örtüsü, balık kafesi, yer yaygısı, kırsal mimaride evlerin "Sütlük" adı verilen bölümlerinde, "Çığır" (ev ayırıcı) olarak (Bezirci, 2008, 1370-1375), sepet ve plaj şemsiyesi üretiminde (Karabaşa, 2004, 122; Doğan vd., 2008, 158; Polat vd., 2013, 6), kap, kaşık ve diplik (nihale) yapımında (Çelik vd., 2013, 71; Polat vd., 2013, 2), bitkinin püskül kısımlarından ocak süpürgesi yapımında dokumacılıkta ip çözülürken bobinlerin geçirilmesinde (Ertuğ vd., 2004, 198), kaval yapımında halk arasında "Masura Kamışı" olarak da adlandırılan kargı kamışından yararlanılmaktadır (Baytop, 2015, 161). Batı Anadolu'nun bir çok yerleşiminde yerel halk ve özellikle de karayollarının ana güzergahları kenarlarında bulunan çöp şiş kebabçıları, küçük doğranmış etleri dizmede kargı kamışlarından yararlanmaktadırlar.

Tarihsel süreçte, meslek folkloru bağlamında oldukça geniş bir kullanım alanına sahip kargı kamışı, ülkemizde Adana, Antalya, Aydın, Bilecik, Balıkesir, Çorum, Isparta, İzmir, Kayseri, Manisa, Muğla, Samsun ve Van gibi illerimizde, bitkisel örücülüğün önemli bir hammaddesi olarak kullanılmaktadır (Gürtanın, 1961 akt. Sarıoğlu 1998, 63).

4. Aşağı Büyük Menderes Havzası'nda Söke'de, Kargı Kamışı ve Turistik Ürüne Dönüştürülmesi

Havzasına aldığı yöreleri eski çağlardan bu yana sulayan, her dönemde de yörede yaşayan uygarlıklara hayat veren Büyük Menderes Nehri, Afyon iline bağlı Sandıklı ve Dinar ilçelerinden doğar. Yaklaşık 600 km. uzunluğunda yol kat eden ve elli kadar akarsu ile beslenen Büyük Menderes, Söke Ovası'nı geçtikten sonra güneye yönelerek Bafa Gölü batısında Karahayit Lagünü'nden Ege Denizi'ne dökülür (Yaylalı, 2002, 147). Herodotos'un "Çalışan Nehir" olarak adlandırdığı (Herodotos II-10) Büyük Menderes Nehri'nin sulayıp hayat verdiği alan 24.9063 km²'dir. Bazı bölümlerde ovanın genişliği 10-20 km.'ye kadar çıkarken bol yağışlı dönemlerde nehrin debisi 300 m³'e ulaşabilmektedir (Akdeniz, 2002, 158). Eğim son derece az olduğundan, ırmak yolu boyunca yıllardır biriktirdiği alüvyonlar arasında, düzgün biçimli pek çok kıvrımlı yollar çizmiştir, bu bölümlere de "Menderes" adı verilmiştir (Bean, 2001, 199). Bu ad Yunanca "meander" (kıvrım) kavramına dayanmaktadır. "Meander" kavramı ise sonraları, nehrin dönüşlerini sürekli değiştirmesi ve kıvrımlı akması anlamına gelen "Maiandros" şekline dönüşmüştür (Strabon XII-15).

Günümüzde Büyük Menderes Havzası, 2,5 milyonluk nüfusu ile Türkiye'nin en büyük havzalarından biri durumundadır. Yüksek dağlardan ovalara kıvrılan ve sonunda Ege Denizi ile buluşan Menderes Nehri, havza boyunca birçok farklı yaşam alanının oluşumunda etkili olmuştur. Ormanlar, makilikler, sulak alanlar gibi biyolojik çeşitlilik ve sunduğu ekosistem olanakları açısından zengin habitatlara ev sahipliği yapan havza, çeşitli statülere sahip on koruma alanına da sahip bulunmaktadır. Havzanın sunduğu iklim koşulları özellikle tarımsal üretimde önemli bir çeşitliliği de beraberinde getirmiştir. Ülkemizde, pamuk, incir, üzüm gibi endüstriyel üretime yönelik tarımsal ürünlerin yarısından fazlası bu havzadan sağlanmaktadır (Büyük Menderes Havza Atlası, 2012, 92-98).

Büyük Menderes Havzası yukarı, orta ve aşağı olacak şekilde kendi içinde bölümlere ayrılmıştır. Gümüş Dağı eteğindeki Ortaklar-Germencik arasından başlayan, kuzeyde Samsun Dağı, güneyde Menteşe Dağları'nın uzantısı olan Beşparmak Dağları ile Akköy neojen tepeleri arasında Ege Denizi'ne kadar uzanan ve Aşağı Büyük Menderes Havzası olarak adlandırılan bölüm (Akdeniz, 2002, 158; Çelik, 2002, 345), çalışmamızın evrenini oluşturmaktadır. Tarihin erken dönemlerinden itibaren farklı medeniyetlere ev sahipliği yapan havzanın geniş tarım alanları, eşsiz doğal güzellikleri ve arkeolojik özellikleri yöreyi farklılaştırmış bunun yanında geniş jeotermal sahaları jeotermal enerjinin, zengin maden yatakları ise maden sektörünün temelini oluşturmuştur (Büyük Menderes Havza Atlası, 2012, 73). Tüm bunların yanında eşsiz bir kültürel birikim ile turizm potansiyeli Aşağı Büyük Menderes Havzası'nı benzersiz kılmıştır.

1950'li yıllarda Çanakkale'de Karamenderes Nehri (Skamandros) Havzası'nda bulunan Bayramiç, Ayvacık ve Ezine'de hayatlarını sürdüren Romanlar, yaşadıkları yörede doğal ve insan faktörleri nedeniyle kargı kamışı kaynakları tükendiği için kargı kamışının bol miktarda bulunduğu Söke'ye (Aydın) göç etmiştir. Yöreye gelen Roman topluluklar hemen yerleşik hayata geçememişler ve yaşamlarını uzun yıllar çadırlarda sürdürmüşlerdir (Açar, 2011, 92; K1). 1960'lı yıllara kadar ve sayıca az sayılabilecek aileler Atatürk Mahallesi'nde yerleşik hayata geçmeye başlarken diğer aileler çadır yaşamını sayıları azalarak da olsa 1990'lı yıllara kadar sürdürmüşlerdir. Göç ettikleri ilk yıllardan başlayarak, geldikleri Çanakkale yöresinden bildikleri kargı kamışı örücülüğünü (K2; K1), Büyük Menderes Nehri'nin azmaklarından topladıkları kargı kamışlarından sepet, keletir (tütün, zeytin vb. ürünleri taşımakta kullanılır- aynı zamanda bir ölçü birimi olarak da kullanılır) ve sele üreterek, geleneği günümüze kadar taşımışlardır (K1). 1960'lı yıllarda Söke'ye (Aydın) gelen bir otel sahibi işadaminin plaj şemsiyesi talebinde bulunmasıyla ilk defa plaj şemsiyesi üretimine başlamışlardır. İşadaminin tarifine uygun bir şekilde üretilen ilk plaj şemsiyesi, kısa zamanda çok talep edilen bir ürün haline gelmiştir (Açar, 2011, 98).

Son yıllarda Aşağı Büyük Menderes Havzası'nda gerek hükümet gerekse toprak sahiplerinin sulama kanalları açma politikaları sonucunda "sermaye" adı verdikleri kargı kamışının kökleri büyük oranda zarar görmektedir. Artık plaj şemsiyesi yapımında kullanılacak kamışlar, Eylül, Ekim ve Kasım aylarında Aydın'ın özellikle Karpuzlu ve Çine gibi ilçelerinde arazi sahiplerinden ücret karşılığı alınarak kesilmektedir. Tarla sınırlarında ve aralarında, yol kenarlarında korumasız bir şekilde bulunan 2-3 metre uzunluğundaki kamışlar, kadın, erkek ve çocukların katılımı ile işçi çalıştırılmadan, budama orağı ile kesilmektedir. Bu işte kullanılan oraklar da büyük ölçüde kendi ihtiyaçları doğrultusunda yerel ustalara sipariş verilerek yaptırılmaktadır.

Resim 1: Kargı Kamışı Bağları.

Resim 2: Temizlenmiş Kargı Kamışı Bağları.

Uygun kamışlar araziden kesilip kaba temizliği yapıldıktan sonra kendi imkanları doğrultusunda sahip oldukları taşıtlara "bağ" yapılarak yüklenir ve çadırların bulunduğu alana getirilir. Her aile kamış bağlarını, Söke Belediye'sinin göstermiş olduğu hazine arazisinde, kendi kurmuş oldukları çadırların yanlarına Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran aylarında işlenmek üzere dik bir şekilde yerleştirir (K1; K2; K3).

Resim 3: Kamış Orağı.

Resim 4: Hayıt Bağları.

Plaj şemsiyelerinin ana hammaddesi kargı kamışıdır ancak şemsiyenin belli yerlerinde dayanıklılığı artırmak amacıyla çalı görünümünde çok yıllık bir bitki olan ve halk arasında "hayıt" olarak adlandırılan bitki kullanılmaktadır. Aşağı Büyük Menderes Havzası'nda ekolojik yapının değişmesi kargı kamışını olumsuz etkilediği gibi "hayıt" için de aynı durum söz konusudur. Üreticiler aynı şekilde ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Ağustos ve Eylül aylarında yakın civarda bulunan ilçelerde doğal ortamında yetişen "hayıtları", tarla sahiplerinden başı 50-60 TL arasında değişen ücret karşılığında ya da devlet arazilerinden keserek tedarik etmektedirler (K2).

Tüm bu olumsuzlukların yanında tabiat koruma kanunlarının, yerel yönetimlerin ve muhtarların arazileri kullanma konusundaki tutumları onları zor durumda bırakmaktadır (K2; K4). Önceleri "hayıtın" yerini tutan ve üreticiler tarafından havzada bol miktarda bulunan "Sorgun ağacı" artık yörede yetişmemektedir. Bunun nedeni tarım arazilerinin ilaçlanması ile açıklamaktadırlar. Her iki hammaddeye ulaşmadaki zorluklar bitkisel örucülük işiyle uğraşan kişileri yeni bir hammadde kullanmalarına sevk etmiştir. Yeni hammaddeden biri "nar ağacının filizleri"dir (K3; K4).

Resim 5: Nar Ağacı Filizleri.

Resim 6: Kastamonu/Amerikan Söğütü.

"Nar ağacı filizleri" özellikle Nazilli (Aydın) taraflarındaki tarla sahiplerinden Kasım ve Aralık aylarında ücret karşılığ alınarak, tarlalardan kesilir, çadırların bulunduğu alana getirilir ve her ailenin kendisine ait olan içi su ile dolu olan "çubuk havuzlarına" koyulur ve şemsiyelerin üretilmeye başlanacağı Mart, Nisan ve Mayıs aylarına kadar bekletilir (K1; K2; K3). Son 3-4 yıldır kullanılmakta olan ve önceki üç hammaddenin yerini alan bitki ise "Amerikan Söğütü" ya da "Kastamonu Söğütü" olarak adlandırılmaktadır. Kastamonu ilinden getirilen bu bitkinin kilosuna örucüler 2,5 TL vermektedirler. Örucüler, 2018 yılı sezonunda şemsiye üretiminde kullanılmak üzere toplam 20 ton "söğüt çubuğu" satın aldıklarını ancak bunun talebe karşılık vermediğini ve tekrar almaları gerektiğini ifade etmişlerdir (K3; K4).

Resim 7: Orakla Kamışın Şerit Haline Getirilmesi.

Resim 8: İşlik Çadırları ve Çubuk Havuzları.

Üretimine başlanacak şemsiyeler için aileler, Mart ayında kendi çadırlarının buldukları alanda hazırlıkları başlatırlar ve eksiklerini gözden geçirirler. Bazı aileler, kalıcı konutların bulunduğu mahalle aralarındaki boş aralarda çalışmalarını sürdürürken büyük çoğunluğu mahallenin hemen bitişiğindeki hazine arazisinde işliklerini kurmuştur. Bu işlikler aynı zamanda Nisan, Mayıs ve yaklaşık Haziran ayının 15'ine kadar, kalıcı meskenlerini kullanmadan sosyal yaşamlarını sürdürdükleri barınak görevini de üstlemektedir ve bu durum, yerleşik hayata geçmemiş tarihöncesi göçebe topluluklardaki yaşam biçiminin uzantısı izlenimi vermektedir. Kadın, erkek ve her yaşta bireyin katıldığı bu üretim organizasyonu, ailelere ekonomik anlamda büyük destek olmaktadır. Görüşme yaptığımız kişiler, eşleri ya da çocuklarının tam zamanlı devlet güvenceli başka hiç bir işte çalışmıyor olmaları bu faaliyeti daha da önemli hale getirmiştir. Yaklaşık 80 ailenin bitkisel örucülüğe dayalı bir ekonomisinin olduğu araştırmanın sonuçlarından biri olarak değerlendirilebilir.

Resim 9: İşliklerin Bulunduğu Alan.

Resim 10: İşliklerin Bulunduğu Alan.

Genellikle 1,65 m. ile 3 m. çapı arasındaki büyüklükte üretilen şemsiyeler, söz konusu ölçülerin dışında, verilen siparişe göre de üretilebilmektedir. Örneğe başlamadan önce şemsiyenin iskeletini oluşturacak olan, merkez çemberinden dışa doğru uzayan 10 adet 8'lik ya da 10'luk olarak adlandırılan inşaat demirleri "şemsiye kalıbında" kaynatılır. Demirden yapılan iskelet, şemsiyenin dayanıklılığı ve uzun ömürlü oluşu ile doğrudan ilişkilidir. Örucüler, maliyeti düşürmek amacıyla genellikle hurdacıardan ya da yıkılan inşaatlardan kilosu 2 TL'ye satın aldıkları demirleri bir dizi işlemden geçirdikten sonra kullanılabildiklerini yine maliyeti düşürmek için demir çubukları kısa tuttuklarını, boya atmadıklarını ve galvanizli demir kullanmadıklarını ifade etmişlerdir. Buna karşın Dubai, Yunanistan, İtalya ve Türkiye gibi ülkelerdeki bazı büyük otellerin siparişlerinde durumun değiştiğini çünkü onların siparişlerinde yukarıda anlatılmış olan maliyeti düşürme kaygılarının olmadığı üreticiler tarafından belirtilmiştir (K3; K4; K5).

Resim 11: Demirden Şemsiye İskeleti İmalatı.

Resim 12: Üretimi Tamamlanmış "Şemsiye İskeleti".

Her bir örücünün önünde bulunan eski araç lastiklerinin üzerleri teneke levha ile kaplanarak ve bu levhalara bir kaç delik açılarak bir çeşit "örme tezgahı" oluşturulur ve işin daha seri yapılması sağlanır. Demirden imal edilen şemsiyenin iskeleti bu "örme tezgahına" oturtulur. Şemsiyeleri örme işine ana iskeletteki dairenin merkezinden başlanır. Merkezde, bu bölümün daha dayanıklı olması için 10 ile 20 sıra "hayıt-sorgun-nar ya da Kastamonu söğütü" kullanılır ki merkez daha dayanıklı olsun.

Resim 13: "Örme Tezgahında" Şemsiye Örüme Başlangıcı.

Resim 14: Erkekler de Üretime Katılıyor.

Dışa doğru uzayan 10 adet demir çubukların her birinin arasına da "hayıt-sorgun-nar ya da Kastamonu Söğütü" uzatılır ve örülme işlemine devam edilir. Sonbahar aylarında işlenmek üzere ayrılan kamışlar, bu el sanatına yeni başlayanlar tarafından, örme sezonunda kullanılmak üzere önce "sıyırma aletinden" geçirilerek temizlenir ve sonrasında "argıç" adı verilen, kargıları yarma aleti olarak da bilinen bir alet yardımıyla, kargılar dört eşit parçaya ayrılarak ince şeritler elde edilir ve demetlenir. Sonrasında şemsiyelerin örülme işleminde kullanılmak üzere örücüler tarafından birer birer alınarak çember oluşturulacak şekilde döndürülerek işlenir, buna "şemsiye açma" denilmektedir. Kamış şeritlerle yapılan bu işlem, şemsiyenin kenar bağlantılarına gelene kadar sürdürülür. Kenar bağlantılarında, kargı kamışına göre çok daha dayanıklı olan "hayıt-sorgun-nar ya da Kastamonu Söğütü", bazı durumlarda da demir tellerden yararlanır. Demir teller, "parmaklık" adı verilen sert deriden imal edilmiş ve iki parmağa geçirilmiş usta aleti yardımıyla işlenir. Kenar bağlantılarını yapmak "ağız kırmak" olarak adlandırılır ve bu iş, "usta" olarak adlandırılan kişilerin yapabileceği bir eylem olarak kabul edilememektedir. Kargı kamışından şemsiye üretiminde uzmanlığın diğer bir göstergesi de "köşeli şemsiye" üretebilmektir. (K3; K6).

Resim 15: "Kargı Sıyırma Aleti".

Resim 16: "Argıç".

Resim 17: Argıçla Kamışın Yarıma İşlemi.

Resim 18: "Parmaklık".

Yaklaşık seksen ailenin yürütmüş olduğu plaj şemsiyesi üretim faaliyetinde aileler, ücret karşılığı bir işçi çalıştırmamakta, aksine en küçük bireyler de dahil olmak üzere sosyal dayanışma en önemli destek olarak görülmektedir. Sabah saat 7.30 gibi örme işine başlayan mesleğinde mahir bir örücü, tüm gününü bu işe ayırdığında beş adet plaj şemsiyesi yapabilmektedir.

Resim 19:Çocukların Üretime Olan Desteği.

Resim 20: Uzmanlık İş; Köşeli Plaj Şemsiyesi.

Resim 21: Şerit Haline Getirilmiş Kargı Kamışları.

Resim 22: Kargı Kamışından Gölgecik.

Resim 23: Üretimi Tamamlanmış Plaj Şemsiyeleri.

Resim 24: Satışa Hazır Plaj Şemsiyeleri.

Ülkemiz dışından ABD, Bahreyn, Almanya, Fransa ile İsrail, İtalya, Kıbrıs, Yunanistan gibi Akdeniz ülkelerinden gelen talepler ekonomik anlamda önemli girdi sağlamaktadır. Bunun yanında 2017 yılı sezonunda olduğu gibi Dubai’de bir işletme örücü ustalarını ciddi ücretler karşılığında, hammaddelerini de tedarik etmiş, gemi yoluyla ülkelere getirmiş ve işletmelerinde plaj şemsiyesi üretmelerini sağlamışlardır. Dubai tecrübesinden sonra örücü ustaları, plaj şemsiyelerinde ve farklı formda gölgeliklerde “Saçaklı ot/ Çin otu/ Domuz otunu” kullanarak ürün yelpazesini genişletmiş ve adını da “Saçaklı Apaço” vererek yurtiçi işletmelere çeşit olarak sunmaya başlamışlardır. “Saçaklı ot/ Çin otu/ Domuz otu” Fethiye (Muğla) tarafından, bir bağıcı 10 TL karşılığında tedarik etmektedirler (K1; K2; K3; K5; K6; K7).

Resim 25: Saçaklı Ot Kullanımı.

Resim 26: Saçaklı Ottan Gölgecik.

Örücüler, kargı kamışından daire şeklinde plaj şemsiyesi üretmenin dışında bazı özel durumlarda farklı sayıda köşe ve kenarlara sahip şemsiyeler, gölgelik işlevi gören düz hasırlar, ev ve bahçe mobilyaları ve hatta kapı pencere kasaları gibi geniş bir yelpazeye sahip ürün çeşitliliğini ellerinde bulundurduklarını ifade etmektedirler.

Türkiye'nin tüm Akdeniz, Ege, Marmara ve Karadeniz kıyı şeridindeki çeşitli otellere ve işletmelere şemsiye üretimi yaptıklarını belirten üreticiler, ülkemizin iç bölgelerinde yer alan Gölbaşı (Ankara), Manisa, Denizli, Afyonkarahisar ve dikkat çekici bir şekilde, Hazar Gölü'ndeki (Elazığ) çeşitli işletmelere ve kimi kişilerin de özel mülkiyetleri için de şemsiye ürettiklerini ifade etmişlerdir (K1; K2; K7). 2018 yılı yaz sezonu için yaklaşık 500 adet Antalya'daki, 700 adet Balıkesir'deki, 500 adet İstanbul'daki, 600 adet Muğla'daki, 400 adet Çeşme'deki (İzmir) ve farklı sayılarda değişik illerden ve yurtdışından çeşitli işletmelerden sipariş aldıklarını ve onları yetiştirmeye çalıştıklarını ifade eden örücüler, hammadde tedarik etmedeki zorluklar nedeniyle sıkıntılar yaşadıklarını ifade etmektedirler. Şemsiyeleri satın almak için Söke'ye gelen toptancılar, şemsiye başına 65 TL ücret vermektedir, Oysa üreticiler ürünlerini kendileri pazarladıklarında ürün başına 120 TL'ye kadar gelir elde etmektedirler (K3; K4; K6; K7).

Harita 1: Söke'de (Aydın) Kargı Kamışından Üretilen Plaj Şemsiyelerinin Türkiye'de Gönderildiği İller.

Harita 2: Söke'de (Aydın) Kargı Kamışından Üretilen Plaj Şemsiyelerinin Gönderildiği Ülkeler.

Kimi kargı kamışı örücüleri belediyenin kendilerine gösterdiği alanda, kimileri mahalle aralarındaki boş arsalarda kendi ifadeleri ile "emanet bir şekilde" bu işi yaparken çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Mahalle aralarında ışıkları olanlar daha çok örücülük işi ile uğraşmayan ancak yakın çevrede oturan

komşularla sıkıntılar yaşamaktadırlar. Aslında örücüler her ne kadar mahalle aralarında çevreye kötü görünüm verdiklerini kabul etseler de bu işi yapmak zorunda olduklarını ifade etmektedirler.

Örücüler, belediyenin kendilerine gösterdiği alanın kalıcı olmadığını, üstelik altyapı olarak yetersiz olduğunu, hiç bir güvencelerinin olmadığını bu nedenle de kendilerini sahipsiz hissettiklerini bildirmişlerdir. 2015 yılında bir seyahat acentası, kargı kamışı örücülüğü sanatını iki otobüs Japon turist kafilesine tanıtmak için bu bölgeyi güzergahlarına eklemişler ve hem turistler hem de üreticiler bu ziyaretten oldukça memnun kalmışlardır. Ancak örücülerin ifadesine göre, sonraki yıllarda çeşitli bireysel ya da küçük grup ziyaretleri dışında buralara artık pek gelen kalmamış, belediye bu konuda onları yalnız bırakmış ve bu durum üreticilerde “*mevcut sosyo-kültürel- çevresel nedenlerle kendilerinden utanıldığına*” dair bir izlenim yaratmıştır (K2; K3; K4).

Resim 27: Konutların Arasına Sıkışmış Hammaddeler.

Resim 28: İşlik Alanında Uyuyan Bir Bebek.

Kooperatif ve atölye şeklinde kurumsallaşabildiklerinde ve kalıcı işliklere sahip olduklarında üretimin daha da çeşitleneceği, daha güçlü organizasyonla ürünlerin pazarlanma sıkıntısının ortadan kalkacağı düşünülmektedir. Önceki yıllarda bazı plaj şemsiyesi örücüleri, kendilerini marangoz olarak görmemelerine karşın sorunları ortadan kaldırmak için Söke Marangozlar Odası'na üye kaydı yaptırmışlar ancak aidatlarını ödemelerine karşın kendilerinin sorunlarıyla ilgilenilmediği ve hiçbir sorunun çözülmediğini ifade etmişlerdir. Hatta vergi mükellefi olan on altı üreticinin, vergilerini düzenli ödeyemedikleri bu nedenle maliye memurları ile ciddi sorunlar yaşadıkları ve bu durumun yaklaşık on yıldır böyle sürdüğünü belirtilmiştir (K2; K3; K4; K5).

Sonuç ve Öneriler

Söke'de (Aydın) Romanlar tarafından kargı kamışından üretilen bazı ürünler (balık kafesleri, mezar hasırları, yer hasırları, sepet v.b), kullanım alanlarını nispeten yitirmişler ve günümüzde artık daha çok süs eşyası ya da dekorasyon materyali olarak üretilmektedirler. Bunun karşısında yaklaşık altmış yıldır kargı kamışından plaj şemsiyesi üretimi konusunda kendini geliştiren ve yenileyen örücülere turizm alanından gelen talep, tarihsel süreklilik özelliğine sahip geleneksel el sanatlarından kargı kamışı örücülüğün yaşatılması adına bir umut olarak görülebilir.

İşlendikten sonra elde edilen ürünler olarak bakıldığında somut, geleneği içinde barındırması nedeniyle de somut olmayan kültürel miras olarak kabul edilen kargı kamışı örücülüğün yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması konusunda öncelikle araştırma, derleme ve arşivleme çalışmaları yapılmalı ve doğal, kültürel ve sosyal kimliğin korunması sağlanmalıdır. Ayrıca, toplumun beklentilerine duyarlı, bünyesinde birden fazla aktiviteyi, değeri yaşatan, koruyan, üreten ve istihdama da olumlu katkılar sağlayan örücülük sanatına destek sağlanmalı ve kooperatifleşmeleri sağlanarak yerel kalkınma modeli oluşturulmalıdır. Yerel yönetimlerin desteği ile kargı kamışı örücülüğünün yapıldığı lokasyonlar, bir merkezde birleştirilip fiziksel şartları yeterli olmayan, mahalle arasına sıkışmışlık görünümünden çıkarılmalıdır. Her türlü alt yapı ihtiyacı sorununun giderildiği bu yeni merkezler, hem üretim hem de satışın yapılabileceği otantik mekanlar haline getirilmelidir. Bu şekilde, plaj şemsiyesi pazarında aracı olarak adlandırılan kişilerin etkisiz hale getirilmesi ve kargı kamışı örücülerinin ürünlerini daha iyi şartlarda pazarlayabilmelerinin yolu da açılabilir.

Düzenlenecek merkezler, şüphesiz nadir kimlikleri, rekabeti güçlendiren hatta avantaj sağlayan birtakım çekicilik unsurlarını içinde barındırmaktadır. Merkezlerin yerli ve yabancı turist gruplarının ziyaret noktaları haline getirilmesi, bakanlık ve TÜRSAB, TUREB gibi meslek örgütleri ile koordinasyonun kurulması ve tanıtım faaliyetlerinin yapılması turizm için olumlu sonuçlar doğurabilir. Yine bu merkezlerin; çağdaş müzecilik anlayışına uygun “*yaşayan müze*” özelliğine sahip, ziyaretçilere kültürel deneyim fırsatı ve

aktif katılım imkanı sunabilen işletmeler şeklinde düzenlenmesi turizme katkılar sağlayabilir ve hatta kimliği yansıtacak "Kargı-köy", "Kargı-han" gibi adlandırmalar bu merkezleri daha da dikkat çekici hale getirebilir. Turizm paydaşları olan otel, restoran, acenta, rehberler vb. için, bu merkezlere teknik geziler düzenlenmeli ya da buralarda festival, yarışma ve sempozyumlar ile belgesel türü etkinlikler yapılmalı ve şekilde tanıtımı yapılmalıdır. Turistik işletmelerin dekorasyonlarında bu ürünlerin kullanımı desteklenmeli ve teşvik edilmelidir.

Bununla birlikte merkezler, Türkiye'nin 2023 Turizm Stratejisi'nde turizmi çeşitlendirerek tüm yıla yayma hedefine uygun bir şekilde, ülkemizde turizmin belli mevsimlerde kıyı bölgelerine yığılmasının önüne geçilmesi konusunda da katkılar sağlayacaktır. Aşağı Büyük Menderes Havzası'nda Söke'de kargı kamışından üretilen ürünlerin coğrafi işaretlemeye de dahil edilmesi konusunda yapılacak olan girişimlerin, turizme artı değer kazandırabileceği, doğal çevrenin korunmasında farkındalık oluşturacağı ve bunun sonucunda da üreticilerin sıklıkla dile getirdikleri hammadde tedariği konusundaki sıkıntılarına da çözüm getirebileceği gözönünde bulundurulmalıdır.

Dünya turizminde tanınırlığın artması, sürdürülebilirliğin ve markalaşmanın sağlanabilmesinde yeni eğilim olarak yaratıcı şehirler ağı ön planda tutulmaktadır. 2004 yılında başlayan "UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı" üyeliğinde, tasarım, edebiyat, zanaat-halk sanatları, müzik, mutfak kültürü, medya sanatları ve sinema-film alanlarında kültürel anlamda sahip olunan özgün değerler, temel ölçütlerin en önemlisidir. Bu yeni eğilimde ülkemizi, yukarıda anılan birçok alandan yalnızca gastronomi alanında temsil edebilme başarısını gösteren tek şehrimiz Gaziantep'tir. Oysa ülkemiz el sanatları bakımından da eşsiz değerler barındırmaktadır. Söke'de yaşatılan kargı kamışı örücülüğüne ek olarak Aydın'ın farklı ilçelerinin tarihsel anlamda güçlü, zengin folklorik ve kültürel değerleri olarak tespit edilen; iğne oyacılığı, nakışçılık, kilim ve halı dokumacılığı, köruklu çizme yapıcılığı, keçecilik, yorgancılık, çömlekçilik, semer, eğer ve havut yapıcılığı gibi el sanatları, detaylı bilimsel raporlar ve girişimlerle bu ağa girmemizi sağlayabilir.

Bu mirası üreten kişi ve gruplar, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşları tarafından finansal olarak desteklenmeli, halk eğitim merkezleri tarafından kargı kamışı örücülüğü kursları ve sertifika programları başlatılmalıdır. Açılacak olan meslek eğitim kurslarında, "mesleğin ustası" olarak adlandırılan kişiler, öğretici olarak görevlendirilebilir. Kursları başarı ile tamamlayan ya da sertifika almaya hak kazanan kişilerin; gerek yurtiçi gerekse yurtdışından çeşitli işletmelerin farklı formlara ve özelliklere sahip plaj şemsiyesi, ev içi ve ev dışı bahçe mobilyası ile yazlık evler için gölgelik taleplerine karşılık verebilmeleri için işlikler açabilmeleri ve böylelikle genç bireylere istihdam fırsatı vererek bölge işgücüne katılmaları sağlanabilir.

Üniversite ya da araştırma merkezleri tarafından, Söke'de yaşayan ve çeşitli sanat dalları ile özdeşleşen Romanlar'ın, sosyo-kültürel ve folklorik yapısını anlamak ve yorumlamak için aktif çalışmalar gerçekleştirmeleri, günümüzün gerektirdiği forma uygun ürünlerin çeşitlendirilip tasarımlarının geliştirilmesi için fırsatlar sunulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Açar, Yadigar (2011). *Romanlar*. 09 Ajans Söke Kitabı.
- Akdeniz, Engin (2002). Büyük Menderes Ovası'ndaki Prehistorik-Protohistorik Yerleşimler ve Bunların Ege Dünyasındaki Yeri. *I. Uluslararası Aşağı Menderes Havzası Tarih Arkeoloji ve Sanat Tarihi Sempozyumu*, s.158-175. Söke.
- Akkurnaz, F. Buse (2016). *Eski Yunan ve Roma Kaplar- İşlevler*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Arlı, Mustafa (1987). Kullandıkları Hammaddeye Göre El Sanatlarının Sınıflandırılması. *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Cilt V. s. 38-56. Ankara: Milli Folklor Yayınları.
- Arslan, Mehmet., Üremiş, İlhan., Şener, Okan., Bozkurt, S. ve Dağhan, Hatice (2012). Hatay İli Samandağ İlçesi Ney Kamışlıklarının Durumu ve Sürdürülebilirliği. *MKU Ziraat Fakültesi Dergisi* 17 (2), s. 87-96.
- Arslan, M., Burak ve Şahin, H., Turgut (2014). Alternatif Hammadde Kaynağı Olarak Kargı Kamışı (*Arundo donax* L.) Üzerine Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 18 (3). s. 90-96.
- Ataman, Ö., Gençel (2016). İpek Yolu'nun Geçtiği Asya Ülkelerinde Flüt ile Benzerlik Gösteren Geleneksel Çalgılar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (16), s. 2180-2195.
- Barreca, Francesco (2012). Use of Giant Reed *Arundo Donax* L. in Rural Constructions. *Agric Eng Int. CIGR Journal*, 14 (3), s. 46-52.
- Bayazıt, Murat., Ceylan, Uğur ve Saylan, Uğur (2012). Geleneksel El Sanatlarının Bölge Turizmine Etkisi: Güneydoğu Anadolu Bölgesi. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1 (1), s. 899-908.
- Baytop, Turhan (2015). *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bean, George (2001). *Eskiçağ'da Ege Bölgesi*. (Çev. Delemen, İnci), İstanbul: Arion Yayınevi.
- Bezirci, Zuhul (2007). Göller Bölgesinde Bitkisel Dokumacılık ve Üretilen Hasır Dokumaların Bazı Özellikleri Üzerinde Bir Araştırma. *Yayımlanmamış Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi (El Sanatları) Ana Bilim Dalı*, Ankara Üniversitesi.
- Bezirci, T. Zuhul (2008). Göller Bölgesi'nde Bitkisel Dokumacılık. *38. CANAS*, Vol. III, s. 1357-1381, Ankara.
- Büken, Rengin (2003). Çatalhöyük Tekstilleri ve Teknik Analizleri. *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi*, (3), s. 79-86.
- Çelik, Adem., Karakelle, Ayşegül ve İleri, Berna (2013). Hatay Yöresinde Bitkisel Örücülük. *Akdeniz Sanat Dergisi*, 6 (11), s. 65-74.
- Çelik, İsa (2002). Aşağı Büyük Menderes Yöresinde Kültür Turizmi. *I. Uluslararası Aşağı Menderes Havzası Tarih Arkeoloji ve Sanat Tarihi Sempozyumu*, s. 344-357, Söke.

- Doğan, Yunus., Nedelcheva, Aneli., Petkoviç, Dragica ve Padure, I., Marcela (2008). Plants Used in Traditional Handicrafts in Several Balkan Countries. *Indian Journal of Traditional Knowledge*, 7 (1), s. 157-161.
- Ekici, Metin (2004). Bir Sempozyumun Ardından: Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi. *Milli Folklor*, 16 (61), s.1-8.
- Ekici, Metin ve Fedakar, Pınar (2013). Ege Üniversitesi Deneyimleriyle Somut Olmayan Kültürel Mirası Yaşatarak Koruma. *Milli Folklor*, 25 (100), s.50-60.
- Emekli, Gözde (2006). Coğrafya Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm. *Ege Coğrafya Dergisi*, 15, s. 51-59.
- Ertuğ, Fisun. Tümen, Gülendamlar ve Dirmenci, Tuncay (2004). Buldan (Denizli) Etnobotanik Alan Araştırması 2003. *TÜBA Kültür Evi Dergisi* 2, s. 187-218.
- Eyüpoğlu, İsmet. Zeki (2007). *Anadolu Halk İlaçları*. Derin Yayınları.
- Fazlıoğlu, İsmail (2001). *Eskiçağda Dokuma*. Ege Yayınları.
- Friedell, Egon (1999). *Antik Yunan'ın Kültür Tarihi*. (Çev. Aça, Necati), Dost Kitapevi.
- Gezgin, Deniz (2010). *Bitki Mitosları*. Sel Yayınları.
- Gücel, Salih (2010). Arundo Donax L. (Giant Reed) Use by Turkish Cypriots, *Journal of Plants. People and Applied Research*, 8, s. 245-248.
- Hodder, Ian (2006). *Çatalhöyük Leoparın Öyküsü*. (Çev. Şendil, Dilek). YKY.
- Herodotos (2014). *Herodot Tarihi*. (Çev. Ökmen, Müntekin), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kadioğlu, Yahya (2013). Germencik'te Bahçe Tarımına Bağlı Olarak Ortaya Çıkan Bir Geçici Yerleşme Türü: İncir Damları. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 27, s. 155-171.
- Kalkan, Aytekin (2016). Çağdaş Müzecilik Mutfak Müzeleri ve Turizm. Özdoğan, Osman Nuri (editor), *Yiyecek İçecek Endüstrisinde Trendler II Kavramlar Yaklaşımlar Başarı Hikayeleri*, s. 97-112, Detay Yayıncılık.
- Karabaşa, Solmaz (2004). Sultan Sazlığı'nda Saz Kesimi ve Kullanım Alanları. *Türk Halk Kültürü Araştırmaları*, S. 2000, s. 119-137. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kayabaşı, Nuran., Erdoğan, Zeynep ve Söylemezoğlu, Feryal (2011). *Türk El Sanatları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları.
- Kılıçarslan, Hande., Etikan, Sema ve Evcan, Arzu (2017). El Sanatlarında Ekonomik Kaygılarla Ortaya Çıkan Yeni Tasarımlar. *Kalem İşi*, 5 (9), s. 33-45.
- Lewandowski, Iris., Scurlock, Johattan, M., Lindvall, Eva ve Christou, Myrsini (2003). The Development and Current Status of Perennial Rhizomatous Grasses as Energy Crops in the US and Europe. *Biomass and Bioenergy*, 25 (4), s. 335-361.
- Marco Polo (2015). *Geziler Kitabı* (Çev. Güngören, Ömer). Yol Yayınları.
- Naumann, Rudolf (1975). *Eski Anadolu Mimarlığı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Oğuz, Öcal (2007). Folklor: Ortak Bellek veya Paylaşılan Deneyim. *Milli Folklor*, 19 (74), s. 5-9.
- Oğuz, Öcal (2013). Terim Olarak Somut Olmayan Kültürel Miras. *Milli Folklor*, 25 (100), s. 5-13.
- Öter, Zafer (2010). Türk El Sanatlarının Kültür Turizmi Bağlamında Değerlendirilmesi. *Milli Folklor*, 22 (86), s. 174-185.
- Özcüre, Gürol ve Yavuz, Cavit (2006). El Sanatları Ürünlerinin Bulunduğu Yöre ve Sosyo-Ekonomik Etkileri ve Katkıları (Ordu İli Örneği). *Uluslararası Katılımlı Sanat Ekonomisi Sempozyumu Bildiri Kitapçığı*, s. 167-183, Çanakkale. Türkiye.
- Özdemir, Abdülkadir (2012). Kalkolitik Smintheion'da (Gülpınar) Dokumacılık ve Hasırcılık. *Anatolia*, (38), s. 139-153.
- Özdoğan, Mehmet (1996). Kulübeden Konuta Mimarlıkta İlkler. *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme*, s. 18-30, Türkiye Tarih Vakfı.
- Perdue, E., Robert (1958). Arundo donax: Source of Musical Reeds and Industrial Cellulose. *Economic Botany*, 12 (4), s. 368-404.
- Pilu, Roberto., Bucci, Andrea., Badone, F., Cerino ve Landoni, Michela (2012). Giant reed (Arundo donax L.): A weed plant or a promising energy crop? *African Journal of Biotechnology*, 11 (38), s. 9163-9174.
- Polat, Rıdvan., Satıl, Fatih ve Selvi, Selami (2013). Havran ve Burhaniye (Balıkesir) Yörelerinde El Sanatlarında Yararlanılan Bitkiler Üzerine Etnobotanik Araştırmalar. *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 29, (1), s. 1-6.
- Sarıoğlu, Halide (1998). Bitkisel Örucülük Hammaddelerinden Söğüt (*Salix L.*) ve Kargı Kamışı'nın (Arundo donax L.) Bazı Teknolojik Özelliklerinin İncelenmesi. *Tarım Bilimleri Dergisi*, 4 (1), s. 63-68.
- Strabon (2005). *Geographika* (Çev. Pekman, Adnan). Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Tekin, Şinasi (1993). *Eski Türklerde Yazı, Kağıt, Kitap ve Kağıt Damgaları*. Eren Yayıncılık ve Kitapçılık.
- Tunçdilek, Necdet (1967). *Türkiye İskan Coğrafyası*. İstanbul: İstanbul Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Uhri, Ahmet (2010). *Anadolu'da Ölümün Tarihöncesi*. Ege Yayınları.
- Vitruvius (2017). *Mimarlık Üzerine* (Çev. Dürüşken, Çiğdem). Alfa Yayınları.
- Yaylalı, Serap (2002). Aşağı Büyük Menderes Havzası ve Neolitik Kültürü. *I. Uluslararası Aşağı Menderes Havzası Tarih Arkeoloji ve Sanat Tarihi Sempozyumu*, s. 147-157. Söke. Türkiye.
- Yıldız, Nuray (2000). *Eskiçağda Yazı Malzemeleri ve Kitabın Oluşumu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Zaimoğlu, Ömer (2012). Orta Asya Şiğ (Kamış) Dokuma Sanatı. *Sanat Dergisi*, (20), s. 129-135.
- Zavotcu, Gencay (2009). Ney'in Öyküsü ve Divan Şiirinde İşleniş. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (39), s. 719-751.
- Zoğal, Volkan ve Emekli, Gözde (2017). Yaratıcı Turizme Kavramsal ve Coğrafi Bir Yaklaşım. *Ege Coğrafya Dergisi*, 26 (1), s. 21-34.
- Büyük Menderes Havza Atlası Yaşayan Nehirler Yaşayan Ege Projesi. S Basım Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. 2012.
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1072 (12.03.2018)

Kaynak Kişiler

Sami Purçu	Çanakkale 1950 (K1)
Sadettin Purçu	Çanakkale 1955 (K2)
Vedat Purçu	Söke 1976 (K3)
Yılmaz Purçu	Söke 1978 (K4)
Ramazan Purçu	Söke 1980 (K5)
Musa Purçu	Söke 1994 (K6)
Şenol Purçu	Söke 1973 (K7)